

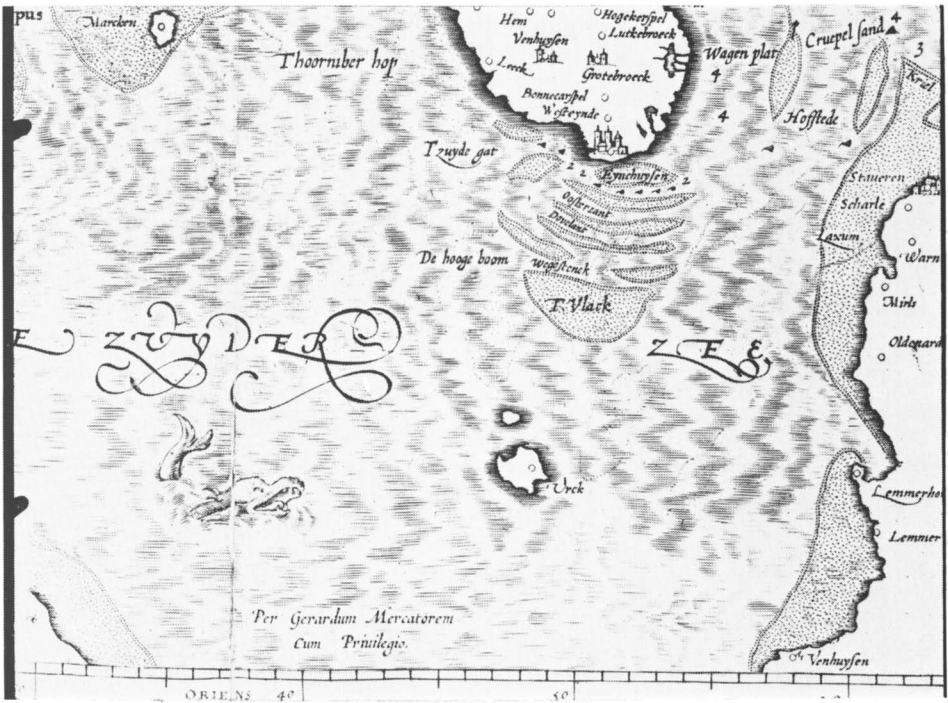
Grondboor en Hamer	3	1980	pag. 99 - 104	7 afb.	Oldenzaal juni 1980
-----------------------	---	------	------------------	--------	------------------------

De steenbank

T. de Vries

In de Zuiderzee kwamen hier en daar ondiepe en tegelijk steenachtige plaatsen voor. Ze werden gemeden door schippers en vissers, die er hun schuit konden lekstoten en hun netten beschadigen. Dat was (en is gedeeltelijk nog) het geval bij het voormalige eiland Urk. De Keileembult die de kern van het eiland vormt, was vroeger veel groter en strekte zich in Zuidwestelijke richting uit tot aan het Val. In de tweede helft van de zestiende eeuw had het geweld van de zee al zoveel grond weggeslagen, dat de kerk van het dorpje op een nog uitstekende punt, een landtong, was komen te staan. Bij de grote watervloed van 1570 moet die van de rest van het eiland afgescheurd zijn. Volgens C. de Vries in zijn 'Geschiedenis van het eiland Urk' konden de bewoners dertig jaar lang hun kerk slechts wadende of varende bereiken, tot die eveneens een prooi van de golven werd, er bleef op die plek niets anders over dan een steenachtige ondiepte.

Urk, met het kleine eilandje dat rond 1600 door de golven werd weggeslagen.

Grote keien in het Urkerbos

Geologisch reservaat 'Van der Lijn'

Op de kaarten uit de zestiende eeuw en de tijd daarna zijn de opgetreden veranderingen waar te nemen, zowel het afgeslagen eilandje als de met zwerfkeien bezaaide zandbank. Die laatste krijgt namen mee als Steenbank, Rif en Vorm(t). Op de kaart die A. van Domzelaar in 1722 van het eiland tekende geeft hij niet alleen de nieuwe kerk aan, maar ook - in zee - de plaats van de oude, vermoedelijk het gebouw dat op zijn beurt weer de kerk die rond 1600 wegspoelde, vervangen had. Als door een toevallige samenwerking van weer, wind en getijden de waterstand bij het eiland eens bijzonder laag was, dan viel de steenbank droog en kon men zich korte tijd een stuk zeewaarts begeven, maar de Afsluitdijk maakte daaraan een einde. Vervolgens sneed de dijk van Urk naar Lemmer de ondiepte middendoor: het oostelijk deel werd land, het westelijk stuk bleef water. In het drooggelegde deel bevinden zich grote massa's kleine en grote zwerfstenen. Ze zijn te zien in het geologisch reservaat Van der Lijn aan de Vormtweg tegenover de camping, en het bos noordelijk daarvan. Op twee plaatsen buiten het reservaat bevinden zich zelfs opeenhopingen van achtergebleven stenen die, enigszins oppervlakkig gezien, aan een hunebed doet denken.

Het deel van de Vormt dat niet werd ingepolderd levert nog steeds gevaar voor de scheepvaart op. Wel niet voor de geroutineerde schippers die kennis hebben van de situatie en weten te letten op de bebakening, maar wel voor de minder bevaren eigenaars van plezierscheepjes, die zich onbewust van de gevaren te dicht onder de wal wagen. Velen worden gelukkig nog tijdig voor lekstoten of stranden behoed, doordat de alerte vuurtorenwachter de mensen met misthoornseinen weet te waarschuwen. Toch moet de reddingboot nog menigmaal uitvaren. Bovenstaande foto is daarom zo interessant, omdat men omstreeks 1910 het unieke moment heeft vastgelegd waarop twee predikanten, een schoolmeester en de dokter van Urk, een stuk in zee, op de anders blinde klippen zijn geklommen.

NOG MEER STENEN

Niet alleen bij Urk lagen stenen in zee. Ook op andere plaatsen waar keileem door het water was uitgespoeld waren ze te vinden: Bij het Mirdumer klif (de steile hoek) en niet ver van Vollenhove (het gesteente), en ook nog ergens tussen Urk en Schokland.

Als vissers er met de netten bleven haken en de stenen met hun vaarbomen tastten, herinnerden zij zich wat oudere generaties over de herkomst verteld hadden: het zouden de keien van een verzonken straatweg of de zerken van een lang geleden verdronken begraafplaats zijn. Als ze het over 'het kerkhof' hadden, wist ieder welke plek ze bedoelden.

Oudtijds is het vissen van stenen nog een lonend bedrijf geweest. Toen Otto Muller, een burger van Kampen, in 1570 in die stad een straat moest maken, kon hij nergens anders stenen kopen dan op Urk. De stadsbestuurders zonden hem toen met een brief naar de heer van Urk en Emmeloord, Gerrit Zoudenbalch in Utrecht, om hem een vergunning te vragen.

De grote stenen bleven wel liggen waar ze lagen. Op de Vormt ligt nog altijd de Ommelebommelesteen of Ommeldemoerstien, waaruit traditiegetrouw de kleine Urkertjes komen. Die is blijkbaar bij de drooglegging toch niet verloren gegaan...
T. de Vries

Literatuur:

De VRIES T. - De Steenbank. In IJsselakademie no 1, Maart 1980 p. 7